

Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja

---

1. Sejm Wielki (Czteroletni) 1788 – 1792

- a) Pod koniec lat 80-ych XVIII wieku król Stanisław August Poniatowski oraz obóz patriotyczny po raz kolejny podjęli próbę przeprowadzenia koniecznych reform. Na skutek trudnej sytuacji politycznej caryca Rosji Katarzyna II zgodziła się na zwołanie sejmu zawiązanego pod laską konfederacji – (decyzje zapadały większością głosów.) **Marszałkiem został Stanisław Małachowski**, jeden z przywódców obozu reform.
- b) Podczas sejmu ścierały się między sobą trzy obozy polityczne:
- **obóz hetmański** – na jego czele stali magnaci: **Franciszek Ksawery Branicki, Szczęsny Potocki i Seweryn Rzewuski**. Chcieli utrzymania dotychczasowego porządku i byli przeciwni jakimkolwiek reformom. Mieli poparcie ambasadora Rosji.
  - **obóz dworski** – było skupione wokół króla. Na jego czele stał prymas **Michał Poniatowski** oraz kanclerz **Jacek Małachowski**. Dążyli do przeprowadzenia reform w oparciu o Rosję, pragnęli umocnienia władzy wykonawczej = królewskiej.
  - **obóz patriotyczny** – na jego czele stanęli **Stanisław Małachowski, Stanisław i Ignacy Potoccy, Adam Czartoryski i Hugo Kołłątaj**. Obóz ten opowiadał się za reformami, unowocześnieniem państwa, uniezależnieniem od Rosji. Uważał, że uda się przeprowadzić reformy przy pomocy Prus.
- c) Największe reformy Sejmu Wielkiego to:
- zwiększenie **liczby wojska do 100 tys.** (w praktyce powołano 65 tys.) i uchwalono podatki na utrzymanie wojska (opodatkowano szlachtę i duchowieństwo, zwiększono podatki od miast i pogłównie od Żydów, przejęto na własność dobra biskupstwa krakowskiego)
  - **Prawo o sejmikach (1791)**: pozbawiono praw politycznych szlachtę gołotę (nie posiadającą ziemi), uchwały miały zapadać większością głosów, zniesiono przysięgę posłów na instrukcje poselskie
  - **Prawo o miastach (1790)**. Dotyczyło mieszczan miast królewskich. Otrzymali oni szerokie uprawnienia, które w praktyce zrównywały ich w prawach ze szlachtą: m.in. uzyskali nietykalność osobistą i majątkową, prawo do stopni oficerskich, prawo do nobilitacji (nadania szlachectwa), Miasta zostały wyłączone spod kontroli urzędników szlacheckich, a ich reprezentanci mogli zasiadać w sejmie.

2. Konstytucja 3 maja 1791 r.

- a) Była to najważniejsza reforma tego Sejmu. Autorami konstytucji był król Stanisław August Poniatowski, Ignacy Potocki oraz Hugo Kołłątaj. **Postanowienia konstytucji 3 maja 1791 r.**
- Władza została podzielona zgodnie z zasadą Monteskiusza na ustawodawczą (stanowienie prawa), wykonawczą (wykonywanie prawa) i sądowniczą.
- b) **Władza ustawodawcza:**
- Sprawował ją dwuizbowy sejm złożony z izby senatorskiej i izby poselskiej. W izbie senatorskiej zasiadali senatorowie (najważniejsi dostojnicy duchowni i świeccy); w izbie poselskiej posłowie szlacheccy wybierani przez sejmiki oraz 24 plenipotentów miast królewskich.
  - Sejmy zwyczajne miały być zwoływane co 2 lata, a sesje można było przedłużyć.
  - Uchwały w sejmie miały zapadać większością głosów (nie można go więc było zerwać powołując się na liberum veto)
  - Sejm miał być zawsze gotowy (w razie potrzeby miano wezwać posłów na sesję; posłów wybierano na 2 lata, a nie co 2 lata)
  - Sejm kontrolował rząd i wszystkie organy w państwie

- Pozbawiono praw politycznych szlachtę gołotę (klienci magnaccy nie mieli już wpływu na obrady sejmu). Prawa polityczne zachowała tylko szlachta posiadająca majątek ziemski – tzw. posesjonaci
- Zniesiono: liberum veto, rokosz, konfederację, przysięgę posłów na instrukcje poselskie – od tej pory posłowie byli przedstawicielami całego narodu.
- Co 25 lat miał być zwoływany sejm dla poprawy konstytucji

c) Władza wykonawcza:

- Miał ją sprawować król wraz ze Strażą Praw. Straż Praw to rada ministrów powoływana przez króla lecz pod kontrolą sejmu. Była ona odpowiedzialna przed sejmem.
- Uprawnienia króla: miał zwoływać sejm, posiadał prawo inicjatywy ustawodawczej, w jego imieniu miały być ogłaszane ustawy. Był naczelnym dowódcą wojska w czasie wojny, obsadzał wszystkie urzędy.
- Zniesiono wolną elekcję i wprowadzono dziedziczenie tronu w rodzie elektora saskiego Fryderyka Augusta. W razie wymarcia tej dynastii szlachta miała wybrać nową.
- Wprowadzono nowy organ administracji – Komisję Policji, która miała sprawować nadzór głównie nad miastami.

d) Władza sędziowska:

Pozostała ta sama – najwyższym organem sądowym był Trybunał Koronny i Litewski. Utworzono sądy magistrackie dla miast oraz sądy apelacyjne wydziałowe.

e) Inne postanowienia:

- Religia katolicka została uznana za religię panującą w Rzeczypospolitej przy jednoczesnym zachowaniu tolerancji religijnej i wolności wyznania
- Wprowadzono po raz pierwszy pojęcie narodu – obywatele mieli być obrońcami swobód narodowych i praw